

SERHIY ZHADAN

ΤΟ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟ

μετάφραση από τα ουκρανικά
Δημήτρης Τριανταφυλλίδης

διόπτρα

Έλα να τον πάρεις», φωνάζει ο πατέρας.
«Είναι γιος της», αποκρίνεται ο Πάσα, «ας έρθει η ίδια να τον μαζέψει».

«Είναι ανιψιός σου», του θυμίζει ο πατέρας.

«Και τι μ' αυτό;»

«Είναι εγγονός μου».

Και όλα αυτά χωρίς να κλείσουν την τηλεόραση. Η τηλεόραση δεν κλείνει ούτε κατά τη διάρκεια της νύχτας. Είναι σαν την αιώνια φλόγα, καίει όχι μόνο για να χαίρονται οι ζωντανοί, αλλά και για να συντηρεί τη μνήμη για τους νεκρούς. Ο πατέρας ακούει την πρόβλεψη του καιρού, les και περιμένει να αναφέρουν το όνομά του. Όταν τελειώνει η πρόβλεψη του καιρού, κάθεται για λίγο, θαρρείς και δεν πιστεύει αυτά που άκουσε. Ο Πάσα δεν βλέπει τηλεόραση, ιδιαίτερα τον τελευταίο χρόνο, που οι ειδήσεις έχουν γίνει τρομακτικές. Κάθεται στο γραφείο του δωματίου του, το οποίο είναι γεμάτο σχολικά βιβλία, δεν αντέχει για πολύ, όμως, κι έτσι σηκώνεται από το ντιβάνι και βγαίνει στον δρόμο. Ο πατέρας, ακούγοντας τον ήχο που κάνει το ντιβάνι, γυρίζει les κι ακούει φρεσκοκομμένα κλαδιά να καίγονται στη φωτιά των προσκόπων. Τα έπιπλα στο σπίτι είναι παλιά αλλά ανθεκτικά, θα ζήσουν μάλλον πιο πολύ από τους σημερινούς ιδιοκτήτες τους. Η αδελφή του είχε προτείνει

να επισκευάσουν τις πολυθρόνες, μα ο Πάσα αδιαφόρησε. Για ποιο λόγο να τις επισκευάσουν, έλεγε, η επισκευή μπορεί να κρατήσει εβδομήντα χρόνια. Θα μπορούσαν, φυσικά, μα καλύτερα είναι να πάρεις παυσίπονα. Η αδελφή του το τελευταίο διάστημα δεν ερχόταν στο σπίτι κι έτσι κανείς πια δεν μιλούσε για την επισκευή.

Ο Πάσα αγαπούσε το σπίτι τους, εδώ έζησε όλη του τη ζωή και σκόπευε να ζήσει κι άλλο. Το είχαν χτίσει Γερμανοί αιχμάλωτοι, αμέσως μετά τον πόλεμο. Ήταν ένα αρκετά ευρύχωρο κτίριο, φτιαγμένο για να ζουν σε αυτό δύο οικογένειες. Ήταν ο δεύτερος δρόμος μετά τον σιδηροδρομικό σταθμό, σε μία πυκνοκατοικημένη περιοχή, όπου ζούσαν κυρίως οι εργαζόμενοι στον σταθμό. Η συνοικία τους είχε χτιστεί γύρω από τον σιδηροδρομικό σταθμό, επειδή αυτός ήταν το επίκεντρο της ζωής, αυτός ήταν που έδινε δουλειά, που πρόσφερε ελπίδα, παρά το γεγονός πως ο ίδιος ήταν σαν μία μαύρη, από τον καπνό των ατμομηχανών, καρδιά, η οποία αντλούσε το αίμα των δασών και των λυόμενων σπιτιών που ήταν εκεί γύρω. Ακόμα και τώρα που το αμαξοστάσιο ήταν άδειο και έμοιαζε με πισίνα γεμάτη λιμνάζοντα νερά και στα εργαστήρια ζούσαν πια μόνο χελιδόνια και άστεγοι, η ζωή είχε ως επίκεντρό της τον σταθμό. Απλώς τώρα δεν είχε πια δουλειά. Κι αυτό επειδή πάντοτε στις εργατικές συνοικίες το πρώτο πράγμα που εξαφανίζεται είναι η δουλειά. Τα εργαστήρια έκλεισαν κι όλοι τράβηξαν τον δρόμο τους, κρύφτηκαν στις στενόχωρες αυλές με τα ξεραμένα κατά τη διάρκεια των ζεστών καλοκαιριών πηγάδια και στις αποθήκες, οι προμήθειες στις οποίες τελείωναν ήδη πριν από τα Χριστούγεννα.

Τουλάχιστον ο Πάσα θα ήταν αμαρτία να παραπονιέται –

όπως και να το κάνουμε, ήταν δημόσιος υπάλληλος. Ναι, ναι, σκεφτόταν ο Πάσα, βγαίνοντας στον δρόμο την ώρα που έκλεινε την υπενδεδυμένη με νοσοκομειακές κουβέρτες πόρτα, όπως και να το κάνουμε, δεν είμαι κάποιος τυχαίος, είμαι ένας δημόσιος υπάλληλος. Το χιόνι στην αυλή είχε αποχρώσεις του ροζ και του μπλε και αντανάκλουσε τον ήλιο που έδυε και τον βραδινό ουρανό, ενώ σε ορισμένα σημεία είχε αρχίσει να μαυρίζει. Ήταν σκληρό στην αφή, έλιωνε και κυλούσαν όλα εκείνα τα μαρτιάτικα νερά που σκέπαζαν τη σκούρα άσφαλτο, πράγμα που σήμαινε πως δεν χρειαζόσουν τις μετεωρολογικές προβλέψεις για να καταλάβεις πως ο χειμώνας θα κρατήσει ακόμα πολύ καιρό, πως όλοι προλαβαίνουν να προσαρμοστούν, να ταλαιπωρηθούν και να συνηθίσουν. Κι όταν συνηθίσουν, τότε θα προκύψει κάτι άλλο. Προς το παρόν, όμως, ο κόσμος μοιάζει με έναν σβώλο χιονιού σε ζεστή χούφτα, ο οποίος λιώνει, το νερό κυλάει, μα στη συνέχεια το χέρι παγώνει και όσο μειώνεται η εσωτερική του θερμοκρασία τόσο περισσότερο κρυώνει. Το νερό, ακόμα και στο λιώσιμο, παρέμενε παγωμένο φριχτά, ο ήλιος βούλιαζε σε ένα περίπλοκο σύστημα καθρεφτισμάτων και αντανάκλασεων, κανείς δεν προλάβαινε να νιώσει τη ζεστασιά του – αμέσως μετά το μεσημέρι, ύστερα ακριβώς από τις σειρήνες που κρέμονταν πάνω από τον σταθμό, άρχιζε το λυκόφως και αστραπιαία εξαφανιζόταν η αίσθηση πως το χιόνι λιώνει, η απατηλή αίσθηση της ζεστασιάς.

Ο Πάσα έκανε έναν γύρο από το σπίτι, περπατώντας στο λασπωμένο μονοπάτι ανάμεσα στα δέντρα. Το σπίτι αυτό, όλη του τη ζωή, το μοιραζόταν με κάποιον εργαζόμενο στον σιδηροδρομικό σταθμό. Το μισό ανήκε σε αυτόν, το άλλο μισό στη μονιασμένη οικογένεια του Πάσα: στον μπαμπά,

στη μαμά, στον Πάσα, στην αδελφή του. Πριν από δεκαπέντε χρόνια, όταν ζούσαν όλοι μαζί, ο εργαζόμενος στον σταθμό έβαλε φωτιά στο δικό σπίτι. Κατάφεραν να σβήσουν τη φωτιά. Ο σιδηροδρομικός υπάλληλος δεν θέλησε να το επισκευάσει, πήγε στον σταθμό, ανέβηκε σε ένα τρένο που πήγαινε ανατολικά και εξαφανίστηκε για πάντα από τη ζωή τους. Το καμένο τμήμα του κτιρίου απλώς το κατεδάφισαν, έβαψαν τους τοίχους και συνέχισαν τη ζωή τους. Εξωτερικά το κτίριο θύμιζε μισό καρβέλι ψωμιού στο ράφι του φούρνου. Ο πατέρας του πάντοτε αγόραζε μισό καρβέλι, για να μην ξοδεύει περιττά χρήματα. Και για να μην περισσεύει. Αυτό του είχε μάθει η ζωή στον σταθμό.

Τα μαύρα, σκεπασμένα με χιόνι δέντρα, τα μυτερά κλαδιά στο φόντο του κόκκινου ουρανού, ο δρόμος πίσω από τον φράχτη, τα λευκά γειτονικά σπιτάκια, οι καμινάδες, από τις οποίες υψώνονται καπνοί, λες κι είναι άντρες κουρασμένοι που στέκονται και συζητούν στην παγωνιά, βγάζοντας από τους πνεύμονές τους τη ζεστή γεναριάτικη ανάσα τους. Άδειοι οι δρόμοι, δεν υπήρχε κανείς πουθενά, μόνο στον σταθμό κατά διαστήματα συνδέονταν βαγόνια, ακουγόταν ο ήχος των μετάλλων που χτυπούν, λες και κάποιος μετακινεί σιδερένια έπιπλα. Κι από τον νότο, από την πλευρά της πόλης, όλη τη μέρα από νωρίς το πρωί ακούγονται βαριές, μεμονωμένες εκρήξεις, πότε συχνά και εντατικά και πότε πιο αραιά. Η ηχώ χάνεται ψηλά στον ουρανό, η ακουστική τον χειμώνα είναι μπερδεμένη, είναι δύσκολο να ξεχωρίσεις από πού έρχεται το βλήμα και πού πέφτει. Η ατμόσφαιρα είναι δροσερή, κυριαρχεί η μυρωδιά των υγρών φυλλωμάτων και μια σιωπή γεμάτη ένταση. Τέτοια ησυχία έχει μόνο όταν όλοι σωπαίνουν κι αρχίζουν να ακούν. Ο Πάσα μέτρησε

ως τα εκατό και πήρε τον δρόμο της επιστροφής. Δέκα. Χτες ήταν έξι. Την ίδια ώρα. Θα το πουν άραγε στις ειδήσεις;

Βρήκε τον πατέρα του στην κουζίνα. Στεκόταν σκυμμένος δίπλα στο τραπέζι και συμμαζευε τον στρατιωτικό του σάκο.

«Μακριά;» ρώτησε ο Πάσα.

Για ποιο λόγο, όμως, ρώτησε, αφού ήταν ξεκάθαρο ότι πήγαινε στον εγγονό του. Έριξε επιδεικτικά στον σάκο την εφημερίδα (πώς μπορεί κανείς να διαβάσει εφημερίδες που είχε ήδη διαβάσει; Είναι σαν να ξαναλύνεις απαντημένα σταυρόλεξα), τα γυαλιά (ο Πάσα μαλώνει διαρκώς μαζί του γι' αυτά τα γυαλιά, είναι από χοντρό γυαλί, παραμορφώνουν το πρόσωπό του, «καλύτερα να φοράς αντιηλιακά γυαλιά», έλεγε πάντοτε στον πατέρα τους, «αφού έτσι κι αλλιώς με αυτά δεν βλέπεις τίποτα»), την ταυτότητα του συνταξιούχου (αν είναι τυχερός, δεν θα πληρώσει εισιτήριο), ένα ξεθωριασμένο, λες κι είναι βότσαλο από τη θάλασσα, κινητό τηλέφωνο, ένα καθαρό μαντίλι. Ο πατέρας του μόνος του πλένει και σιδερώνει τα μαντίλια του, δεν θέλει να ασχολείται με αυτό η κόρη του. Μία φορά τον μήνα, στέκεται μπροστά στη σιδερώστρα και με επιμέλεια σιδερώνει τα γκριζα από την πολυκαιρία μαντίλια του, θαρρείς και στεγνώνει βρεγμένα χαρτονομίσματα. Ο Πάσα διαρκώς του δίνει χαρτομάντιλα, μα ο πατέρας συνεχίζει να χρησιμοποιεί τα μαντίλια του, είναι μια παλιά του συνήθεια, από την εποχή που δούλευε στο γραφείο του σιδηροδρομικού σταθμού, όταν δεν υπήρχαν χαρτομάντιλα. Ο πατέρας σχεδόν δεν ξέρει πώς να χρησιμοποιεί το κινητό, μα το έχει μονίμως μαζί του, είναι χτυπημένο, μάλιστα έχει ξεθωριάσει το πράσινο κουμπάκι. Κάρτα με μονάδες του αγοράζει ο Πάσα, αφού ο ίδιος δεν

ξέρει να το κάνει. Τώρα, όμως, με επιμέλεια βάζει τα πράγματά του στον σάκο, κάτι ψάχνει και μένει σιωπηλός, όσο προχωράει ο καιρός τόσο πιο δύσκολα είναι μαζί του, είναι αδύνατο να συζητήσεις οτιδήποτε, θυμώνει με το παραμικρό, σαν μικρό παιδί. Ο Πάσα πήγε στην κουζίνα κι ήπιε νερό από το τσαγιερό. Τα πηγάδια ξεράθηκαν το καλοκαίρι, δεν θέλει να πει νερό από τη βρύση, ποιος ξέρει τι κυκλοφορεί μέσα στους σωλήνες. Γι' αυτό βράζουν το νερό, αποφεύγουν να χρησιμοποιούν το νερό του υδραγωγείου. Ο πατέρας του ήταν σιωπηλός, κάτι έψαχνε στις τσέπες του.

«Εντάξει», είπε ο Πάσα. «Θα πάω να τον φέρω».

Ο πατέρας, όμως, δεν παραδίδεται εύκολα. Έβγαλε την εφημερίδα, την ξεδίπλωσε, την ξαναδίπλωσε στα τέσσερα και την ξανάβαλε στον σάκο. Τα κιτρινωμένα, ξερακιανά του δάχτυλα τσάκισαν το χαρτί της εφημερίδας, δεν κοιτάζει καν τον Πάσα, μένει σκυμμένος πάνω από το τραπέζι, θέλει κάτι να αποδείξει, πολεμάει ενάντια στον κόσμο ολόκληρο.

«Άκουσες;» είπε ο Πάσα. «Θα πάω να τον πάρω».

«Δεν χρειάζεται», απάντησε ο πατέρας.

«Σου είπα θα τον φέρω», απάντησε εκνευρισμένος ο Πάσα.

Ο πατέρας επιδεικτικά παίρνει την εφημερίδα και βγαίνει. Άνοιξε με ορμή την πόρτα στο σαλόνι. Μια λωρίδα αχνού φωτός από την τηλεόραση πέφτει στον σκοτεινό διάδρομο. Χτυπάει με δύναμη την πόρτα πίσω του, λες και θέλει να κλειστεί μέσα στο αδειανό ψυγείο.

ΜΕΡΑ ΠΡΩΤΗ

Αργά κυλούσε ο χρόνος εκείνο το πρωινό του Γενάρη, έμοιαζε με ουρά ασθενών στη συνοικιακή πολυκλινική. Η κουζίνα ήταν παγωμένη, από το παράθυρο έβλεπες το μισοσκόταδο στο χρώμα του γραφίτη. Ο Πάσα πήγε στην κουζίνα κι αμέσως ένιωσε τη γλυκερή μυρωδιά του φυσικού αερίου. Ο Πάσα συνέδεε ανέκαθεν αυτή τη μυρωδιά με το πρωινό ξύπνημα. Κάθε πρωί, ενώ ετοιμαζόταν για να πάει στη δουλειά, ρίχνοντας στην τσάντα τα τετράδια των μαθητών και τα εγχειρίδια, πήγαινε στην κουζίνα για να οσμιστεί τη γλυκερή μυρωδιά του φυσικού αερίου και να πει δυνατό τσάι, τρώγοντας το χτεσινό ψωμί, καθώς προσπαθούσε να πείσει τον εαυτό του πως τα κατάφερε στη ζωή και πρέπει τώρα να βιαστεί για να πάει στη δουλειά του. Η μυρωδιά αυτή τον συνόδευε σε όλη του τη ζωή, μάλιστα του κοβόταν όρεξη αν τύχαινε να ξυπνήσει σε ξένο μέρος και του έλειπε η κουζίνα του σπιτιού του, η οποία ανέδιδε μια μυρωδιά καμένου καλύμματος του ματιού. Ο Πάσα κοίταξε από το παράθυρο και είδε το μαύρο χιόνι και τον μαύρο ουρανό, κάθισε στο τραπέζι και κούνησε το κεφάλι του, για να ξυπνήσει πια οριστικά. Έξι η ώρα το πρωί, Ιανουάριος, Δευτέρα, άλλη μία μέρα χωρίς δουλειά. Πήρε από το περβάζι τα τετράδια, τα ξεφύλλισε, τα ξανάβαλε στη θέση τους, σηκώθηκε, βγήκε στον διάδρομο κι έριξε μια ματιά στο δωμάτιο. Ο πατέρας

κοιμόταν καθισμένος στην πολυθρόνα, από την οθόνη κάποιος προσπαθούσε να του φωνάξει, κάποιος λουσομένος στο αίμα, άδικα όμως, ο πατέρας είχε κλείσει τον ήχο από τη νύχτα, τώρα όσο και να φώναζες δεν πρόκειται να σε άκουγε. Ο Πάσα για μια στιγμή πάγωσε κοιτάζοντας το αίμα. Εκείνος που φώναζε έστρεψε το βλέμμα του στον Πάσα, άρχισε να του φωνάζει πως δεν πρέπει να κλείσει την τηλεόραση, πως πρέπει να ακούσει, είναι κάτι που τον αφορά. Ο Πάσα, όμως, βρήκε αμέσως το τηλεκοντρόλ, πάτησε το μεγάλο κόκκινο κουμπί, λες και πατούσε το σωληνάριο της οδοντόκρεμας, στη συνέχεια το πέταξε στο τραπέζι και πήγε έξω. Βγήκε προσεκτικά, για να μην ξυπνήσει τον πατέρα του. Έκλεισε την πόρτα αθόρυβα. Η πόρτα, έτσι κι αλλιώς, τριζει μέσα στο πρωινό σκοτάδι, πράγμα που κάνει αμέσως τον πατέρα να ξυπνήσει. Βρήκε το τηλεκοντρόλ και σιωπηλός άνοιξε την τηλεόραση, στην οποία συνέβαινε κάτι τρομακτικό που αφορούσε τους πάντες. Την ίδια στιγμή, ο Πάσα έφτασε τρέχοντας στον σταθμό.

Κάτι δεν πάει καλά, σκέφτεται, κάτι δεν πάει καλά. Δεν υπάρχει ψυχή ζώσα, δεν ακούγεται κανείς. Δεν ακούγονται καν οι ατμομηχανές. Δεν υπάρχει κανείς που να πουλάει κάτι. Το σκούρο μπλε χιόνι έλιωνε, η θερμοκρασία ήταν γύρω από το μηδέν, μα ο ουρανός ήταν γεμάτος μελανά σύννεφα, η ατμόσφαιρα ήταν υγρή, κατά διαστήματα ψιλόβρεχε, οι γραμμές χάνονταν μέσα στην ομίχλη και μέσα σ' ετούτη την ομίχλη δεν ακούγονταν ούτε φωνές ούτε βήματα.

Είναι νωρίς ακόμη, σκέφτηκε εκνευρισμένος ο Πάσα, είναι απλώς πολύ νωρίς. Νότια, εκεί όπου άρχιζε η πόλη,

επικρατούσε μια ύποπτη σιωπή, χωρίς εκρήξεις, χωρίς διαμελισμένη ατμόσφαιρα. Από τη γωνία έστριψε ένα λεωφορείο. Ο Πάσα αναστέναξε με ανακούφιση, οι συγκοινωνίες δούλευαν, όλα ήταν εντάξει. Απλώς είναι πολύ νωρίς.

Χαιρέτησε τον οδηγό, εκείνος έχωσε επιφυλακτικά το κεφάλι του πιο βαθιά στον υψωμένο γιακά του δερμάτινου πανωφοριού. Ο Πάσα διέσχισε το άδειο λεωφορείο και κάθισε σε μια θέση αριστερά του διαδρόμου, δίπλα στο παράθυρο. Στη συνέχεια, δεν κρατήθηκε και μετακινήθηκε στη δεξιά πλευρά. Ο οδηγός τον παρακολουθούσε καχύποπτα μέσα από τον καθρέφτη, λες και φοβόταν μήπως χάσει κάτι σημαντικό. Όταν αντιλήφθηκε πως ο Πάσα τον κοιτάζει, τότε έστριψε το βλέμμα του αλλού, πάτησε γκάζι κι άλλαξε ταχύτητα. Έτριξε θυμωμένα το σίδερο, το λεωφορείο ξεκίνησε, ο οδηγός έκανε τον γύρο του θριάμβου μέσα στην ομίχλη και άφησε πίσω του τον σταθμό. Με τέτοια λεωφορεία μεταφέρουν μακαρίτες, σκέφτηκε για κάποιο λόγο ο Πάσα. Υπάρχουν ειδικά τέτοια λεωφορεία με μία μαύρη λωρίδα ζωγραφισμένη κατά μήκος. Αλήθεια, έχουν και θέσεις για επιβάτες; Μήπως η χήρα αναγκαστικά κάθεται στο κάλυμμα του φέρετρου; Πού πηγαίνω με αυτή τη νεκροφόρα;

Το λεωφορείο διέσχισε έναν ερημικό δρόμο, στη συνέχεια έναν ακόμα. Μετά τη στροφή έπρεπε να είναι η λαϊκή αγορά, όπου γριές καθημερινά εμπορεύονταν διάφορα κατεψυγμένα. Το λεωφορείο έστριψε, μα δεν υπήρχε κανείς, ούτε γριές ούτε διαβάτες. Ο Πάσα άρχισε να συνειδητοποιεί πως όντως κάτι δεν πηγαίνει καλά, κάτι έχει συμβεί, μα έκανε πως όλα είναι εντάξει. Δεν χρειαζόταν να πανικοβληθεί. Ο οδηγός φιλότιμα έστριψε άλλου το βλέμμα

του, οδηγώντας τη νεκροφόρα μέσα στην ομίχλη και στα νερά. Μήπως έπρεπε να δει τις ειδήσεις χτες, σκέφτεται νευρικά ο Πάσα. Το σημαντικότερο είναι η ησυχία, ύστερα από όλες αυτές τις μέρες κατά τη διάρκεια των οποίων ο ουρανός στον νότο, πάνω από την πόλη, θύμιζε πυρακτωμένη πανοπλία. Ήταν τόσο ήρεμα κι ερημικά, που θα νόμιζε κανείς πως όλοι ανέβηκαν στο νυχτερινό τρένο και έφυγαν. Είχαν απομείνει μόνο ο Πάσα κι ο οδηγός, αλλά και αυτοί, περνώντας μπροστά από δύο πολυκατοικίες, οι οποίες ήταν χτισμένες σε αμμώδες έδαφος, και ένα συνεργείο αυτοκινήτων, φεύγουν από τον συνοικισμό. Μια μακρά δεντροστοιχία από λεύκες καταλήγει στη δημοσιά, οι λεύκες ξεπροβάλλουν μέσα από την ομίχλη, σαν παιδιά πίσω από τους ώμους των γονιών τους. Κάπου εκεί, ψηλά, κινείται ήδη ο ήλιος, κάπου εκεί θα έχει ήδη κάνει την εμφάνισή του και, παρόλο που δεν φαίνεται, γίνεται αισθητός. Τίποτε άλλο δεν γίνεται αισθητό. Ο Πάσα κοίταξε προσεκτικά την υγρασία γύρω του, προσπαθώντας να καταλάβει τι έχει αγνοήσει, τι ήθελε να του εξηγήσει εκείνος ο αιματοβαμμένος τύπος από την τηλεόραση. Ο οδηγός απέφευγε προσεκτικά τους παγωμένους λάκκους, έφτασε μέχρι τη δημοσιά και έστριψε δεξιά. Το λεωφορείο κύλησε προς τη στάση και σταμάτησε από συνήθεια, επειδή πάντοτε κάποιος ανέβαινε. Απ' ό,τι φαίνεται, όμως, κάτι τέτοιο δεν θα συμβεί σήμερα. Ο οδηγός από συνήθεια μάλλον περίμενε χωρίς να κλείσει τις πόρτες, στη συνέχεια κοίταξε τον Πάσα, σαν να του ζητούσε την άδεια, έκλεισε τις πόρτες και το λεωφορείο ξεκίνησε, αύξησε ταχύτητα και κατευθύνθηκε προς το φυλάκιο.

«Τη μάνα σου!» είπε ο οδηγός.

Το φυλάκιο ήταν γεμάτο στρατιώτες. Στέκονταν πίσω

από τους κύβους από μπετόν, κάτω από τις κουρελιασμένες σημαίες του κράτους, κοιτάζοντας σιωπηλοί προς τη μεριά της πόλης. Πόσες φορές έχει περάσει από εδώ τους τελευταίους έξι μήνες, από τότε που, ύστερα από σύντομες μάχες, επέστρεψε η κρατική εξουσία; Πηγαίνοντας στην πόλη ή επιστρέφοντας στο σπίτι, στον σταθμό κάθε φορά έπρεπε να περιμένει για τον έλεγχο των ταυτοτήτων, με άλλα λόγια, να περιμένει δυσάρεστες καταστάσεις. Αν και άφηναν πάντοτε τον Πάσα να περνάει χωρίς πολλά λόγια, χωρίς διάφορες ερωτήσεις, αφού ήταν ντόπιος και είχε δηλωμένη διεύθυνση κατοικίας – το κράτος δεν είχε καμία απαίτηση από αυτόν. Ο Πάσα είχε συνηθίσει τα αδιάφορα βλέμματα, τις μετρημένες, μηχανικές κινήσεις των αντρών των δυνάμεων ασφαλείας, τα μαύρα νύχια, το γεγονός πως πρέπει να δώσει την ταυτότητα, όπου φαίνεται η διεύθυνση κατοικίας, και να περιμένει τη χώρα του να επιβεβαιώσει τη νομιμοφροσύνη του για μία ακόμα φορά. Οι στρατιώτες έδιναν πίσω τις ταυτότητες σιωπηλοί, ο Πάσα την έχωσε στην τσέπη, προσπαθώντας να αποφύγει να κοιτάξει τον οποιονδήποτε. Οι βροχές είχαν ξεθωριάσει τις εθνικές σημαίες, τα χρώματα είχαν χαθεί, είχαν διαλυθεί στην υγρή φθινοπωρινή ατμόσφαιρα σαν χιόνι που πέφτει σε ζεστό νερό.

Ο Πάσα κοιτούσε από το παράθυρο και είδε πως τους προσπέρασε ένα τζιπ με σκούρα χαλύβδινη επένδυση. Από το τζιπ βγήκαν τρεις άντρες κρατώντας αυτόματα. Χωρίς να δώσουν την παραμικρή προσοχή στη νεκροφόρα της γραμμής, έτρεξαν προς το πλήθος που συγκεντρωνόταν γρήγορα μπροστά τους. Οι στρατιώτες στέκονταν, φώναζαν, έπαιρναν ο ένας από τα χέρια του άλλου τα κιάλια, κοιτούσαν τη δημοσιά μπροστά τους, γούρλωναν τα κόκκινα από τον

καπνό και την αϋπνία μάτια, περιτριγυρισμένα από βαθιές ρυτίδες. Η δημοσιά, όμως, ήταν έρημη, έρημη και τρομακτική. Συνήθως υπήρχε κίνηση. Ανεξάρτητα από το γεγονός πως η πόλη εδώ και ένα μεγάλο διάστημα βρισκόταν υπό πολιορκία και η περικύκλωσή της διαρκώς στένευε, όλο και κάποιος ξέφευγε από αυτόν τον μοναδικό δρόμο είτε για να βγει είτε για να επιστρέψει. Βασικά ήταν στρατιώτες, οι οποίοι κουβαλούσαν στην πόλη πολεμοφόδια, ή εθελοντές που έφερναν από τον βορρά, από τις περιοχές όπου επικρατούσε ειρήνη, διάφορα πράγματα στην πολιορκημένη πόλη, ζεστά ρούχα ή φάρμακα για το κρυολόγημα. Ποιος χρειαζόταν φάρμακα για το κρυολόγημα σε μια πόλη που βομβαρδιζόταν από το βαρύ πυροβολικό και σε λίγο θα έπρεπε να παραδοθεί; Αυτό, ωστόσο, δεν σταματούσε κανέναν, ολόκληρες φάλαγγες έσπαγαν την πολιορκία από την ηπειρωτική χώρα προς τους πολιορκημένους, οι οποίες, κάποιες φορές απολύτως αναμενόμενα, βρίσκονταν υπό τα πυρά του πυροβολικού. Αν και ήταν κατανοητό πως θα παραδώσουν την πόλη, πως ο στρατός πρέπει να υποχωρήσει, παίρνοντας μαζί του τις σημαίες της χώρας του Πάσα, και πως η γραμμή του μετώπου έτσι κι αλλιώς θα μετακινηθεί προς τον βορρά, προς στον σταθμό, πράγμα που σημαίνει πως και ο θάνατος θα έρθει πιο κοντά κατά μερικές δεκάδες χιλιόμετρα. Όμως, ανησυχούσε κανέναν αυτό; Οι πολίτες αναθαρρούσαν και έσπευδαν στην πόλη περπατώντας πάνω στη скаμμένη άσφαλτο. Οι στρατιωτικοί προσπαθούσαν να τους αποτρέψουν, αλλά εδώ γύρω κανείς δεν εμπιστευόταν τους στρατιωτικούς, καθένας θεωρούσε πως είναι εξυπνότερος όλων και έτρεχε υπό τα πυρά των όλμων για να πάρει κάποια βεβαίωση από το ταμείο συντάξεων.

Στ' αλήθεια, αν έχεις να επιλέξεις ανάμεσα στον θάνατο και στη γραφειοκρατία, μερικές φορές καλύτερα να επιλέγεις τον θάνατο. Οι στρατιωτικοί θύμωναν, κάποιες φορές έκλειναν την έξοδο, αλλά μόλις σταματούσαν τα πυρά του πυροβολικού, μπροστά στο φυλάκιο σχηματιζόταν μεγάλη ουρά. Αναγκαστικά τους επέτρεπαν να βγουν.

Εκείνη τη στιγμή, η δημοσιά ήταν έρημη, είχε ησυχία. Όπως έδειχναν τα πράγματα, εκεί, στην πόλη, όντως συνέβη κάτι τρομακτικό, κάτι ικανό να σταματήσει την κίνηση των ταξί και των μαυραγοριτών. Ένα πλήθος αξύριστων αντρών, εξαγριωμένων από την αϋπνία και το αδιέξοδο, βρίσκεται ανάμεσα στους κύβους από μπετόν και στα συρματοπλέγματα και φωνάζουν ο ένας στον άλλο, φωνάζουν για να εκτονώσουν το μίσος τους. Μέσα στο πλήθος, κατευθυνόμενος προς τη μεριά του λεωφορείου, ξεχώριζε ένα αδύνατος, ψηλός στρατιώτης, φορώντας ένα κράνος που του ήταν μεγάλο, το βλέμμα του ήταν γεμάτο ένταση, τα μάτια του κατακόκκινα και γουρλωμένα, γουρλωμένα από τον τρόμο, ο στρατιώτης άπλωνε το χέρι του μπροστά, σαν να τους έλεγε: σταθείτε, μην προχωράτε άλλο. Παρά το γεγονός πως οι άλλοι δεν κουνιούνταν, στέκονταν ακίνητοι, κρατώντας την ανάσα τους. Μέσα στο λεωφορείο άξαφνα άδειασε ο τόπος και η ατμόσφαιρα ήταν τόσο πνιγηρή, που, θέλοντας και μη, σου κοβόταν η ανάσα, δεν μπορούσες να αναπνεύσεις. Ο στρατιώτης πήγε στην πόρτα και χτύπησε το μέταλλο με την παλάμη του. Το λεωφορείο, σαν βυθισμένο υποβρύχιο, αποκρίθηκε με έναν πνιχτό ήχο και ο οδηγός άνοιξε απότομα την πόρτα.

«Πού πας, γαμώ το;» του φώναξε ο στρατιώτης και έγειρε να μπει. Αναγκάστηκε να σκύψει κι έτσι το κράνος

γλίστρησε μπαινοντας μπροστά στα μάτια του. Ο Πάσα νόμιζε πως τον ήξερε, πως κάπου είχαν συναντηθεί. Πού, σκέφτεται ο Πάσα. Ο στρατιώτης τον κοιτάξε εχθρικά, πλησίασε, έφτιαξε το κράνος, σκούπισε τα μάτια με το χέρι και φώναξε στον Πάσα κατάμουτρα:

«Ταυτότητα! Ταυτότητα, γαμώ το!»

Ο Πάσα έφαξε τις τσέπες του, ξαφνικά συνειδητοποίησε πως έχει τόσο πολλές τσέπες, που χάνεται και δεν μπορεί να βρει τίποτα, εκτός από διάφορα σκουπίδια: υγρά χαρτομάντιλα, με τα οποία σκουπίζει το πρωί στο σχολείο τα μπουτάκια του, διάφορες εκτυλώσεις για τα μαθήματα, ειδοποιητήρια από τα ταχυδρομείο πως έχει δέμα. Ναι, ναι, σκέφτεται ο Πάσα, κοιτάζοντας τρομαγμένος κατάματα τον στρατιώτη, πρέπει να πάω να πάρω το δέμα, το δέμα. Το ξέχασα, σκέφτεται, και το δέρμα του μέσα σε μια στιγμή ιδρώνει και παγώνει, θαρρείς και το σκούπισαν με εκείνα τα υγρά χαρτομάντιλα.

«Λοιπόν;» φώναξε από πάνω του ο στρατιώτης.

Το κυριότερο είναι πως ο Πάσα δεν μπορούσε να καταλάβει σε ποια γλώσσα μιλάει. Στη ρωσική; Στην ουκρανική; Τα λόγια έβγαιναν από το στόμα του αποσπασματικά, χωρίς χροιά, χωρίς προφορά, απλώς φώναζε κάτι, σαν να βήχει κρυωμένος. Κανονικά, θα έπρεπε να μιλάει στην επίσημη γλώσσα, την ουκρανική, πράγμα που πανικοβάλλει τον Πάσα, επειδή θυμήθηκε πως, πριν από έναν μήνα, ήταν εδώ μια μονάδα από το Ζιτόμιρ και τον ειρωνευόταν έτσι όπως μιλούσε πρώτα ρωσικά και μετά ουκρανικά και στη συνέχεια το ανάποδο. Μήπως είναι οι ίδιοι, σκέφτηκε με τρόμο ο Πάσα, κοιτάζοντας τα εξαγριωμένα μάτια, στα οποία έβλεπε την αντανάκλαση του τρόμου του.

«Την ξέχασα», απάντησε ο Πάσα.

«Τι;» ρώτησε δύσπιστα ο στρατιώτης.

Ο οδηγός σηκώθηκε από τη θέση του, μη γνωρίζοντας τι πρέπει να κάνει: να μείνει εκεί ή να το βάλει στα πόδια. Ούτε και ο Πάσα γνωρίζει τι να κάνει, σκεφτόταν διαρκώς: τι πρέπει να κάνω;

Εκείνη τη στιγμή κάποιος άρχισε να φωνάζει από τον δρόμο, φώναζε δυνατά και παρατεταμένα, πράγμα που έκανε τον στρατιώτη να γυρίσει και, παραμερίζοντας με ορμή τον οδηγό, να βγει από το λεωφορείο. Ο οδηγός σωριάστηκε στη θέση του, μα σχεδόν αμέσως πετάχτηκε όρθιος κι ακολούθησε τον στρατιώτη τρέχοντας. Το ίδιο έκανε και ο Πάσα. Άρχισαν να τρέχουν όλοι μαζί προς το πλήθος, το οποίο ξαφνικά σώπασε κι άρχισε ναπισωπατάει. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή, από τον νότο, από την πλευρά της πόλης, η οποία ήταν αποκομμένη από την πολιορκία, θαρρείς και από έναν αόρατο, επουράνιο λάκκο άρχισαν να πέφτουν άνθρωποι. Πότε ένας ένας, πότε δύο δύο, πότε ολόκληρες ομάδες αναδύονταν βαριά στη γραμμή του ορίζοντα και έρχονταν προς το μέρος τους, προς το πλήθος που στεκόταν σιωπηλό και περίμενε. Αρχικά μόλις που διακρίνονταν εκεί πέρα στον ορίζοντα, στη συνέχεια μεγάλωναν, λες κι ήταν σκιές μετά το μεσημέρι. Κανείς πια δεν έβλεπε με τα κιάλια και κανείς δεν φώναζε, σαν να φοβούνται μήπως ταραξούν αυτή την πομπή, η οποία σταδιακά γέμιζε τη δημοσιά, προωθούμενη κατά μήκος εκατοντάδων μέτρων. Οι στρατιώτες περπατούσαν συγκρατημένα, δίχως να δείχνουν πως βιάζονται, αν κι αμέσως καταλάβαινε κανείς πως απλώς δεν μπορούσαν να βαδίσουν πιο γρήγορα, ήταν πολύ ταλαιπωρημένοι, διέσχιζαν με μεγάλο κόπο αυτές τις τελευταίες εκατοντάδες

μέτρων. Έπρεπε, όμως, να προχωρήσουν και το έκαναν, χωρίς να σταματούν, πήγαιναν προς τη σημαία τους, προχωρούσαν προς τα φυλάκια από την κοιλάδα, σαν επιβάτες τους οποίους έχουν κατεβάσει από το λεωφορείο της γραμμής επειδή δεν είχαν εισιτήρια. Σαν να επιταχύνθηκε ο χρόνος και όλα πλέον εξελίσσονταν τόσο γρήγορα, που κανείς δεν προλάβαινε ούτε να χαρεί ούτε να τρομάξει. Οι πρώτοι είχαν ήδη πλησιάσει τους βαμμένους κύβους από μπετόν, ενώ εκεί, στον ορίζοντα, εμφανίζονταν ολοένα καινούριοι άνθρωποι, οι οποίοι κατέβαιναν με τη σειρά τους, κατευθυνόμενοι στον βορρά, στους δικούς τους. Όσο πλησίαζαν τόσο πιο ευδιάκριτη γινόταν η όψη καθενός τους, τόσο πιο βαριά απλωνόταν η ησυχία τριγύρω. Επειδή τώρα πια φαίνονταν τα μάτια τους και σε εκείνα τα μάτια δεν υπήρχε τίποτα καλό, μόνο δεινά και παγωνιά. Κι η ανάσα τους ήταν τόσο παγωμένη, που δεν έβγαине καν αχνός από το στόμα τους. Το μαύρο από την παγωνιά πρόσωπό τους, το έντονο λευκό χρώμα των ματιών τους. Τα κράνη, τα σκισμένα μαύρα γούνινα καπέλα. Όπλα, ζώνες, άδειες τσέπες, δισάκια στον ώμο, μαύρα από το μηχανέλαιο χέρια, μουσκεμένα, λερωμένα από μαύρα χρώματα και κονιορτοποιημένα τούβλα μπουτάκια. Οι πρώτοι είχαν ήδη πλησιάσει, κοιτούσαν κατάματα εκείνους που στέκονταν, κοιτούσαν με παράπονο και δυσπιστία, θαρρείς και όλοι αυτοί εδώ που στέκονταν και τους περίμεναν ήταν ένοχοι για κάτι και θαρρείς όλα έπρεπε να είναι το αντίθετο, αυτοί που βγαίνουν από την πόλη θα έπρεπε να στέκονται τώρα εδώ, κάτω από τον χαμηλωμένο ουρανό του Ιανουαρίου, και να κοιτάζουν προς τον νότο, προς τον ορίζοντα, πίσω από τον οποίο δεν υπάρχει τίποτε άλλο παρά λάσπες και θάνατος. Νά όμως που ο πρώτος από αυτούς πλησίασε

στα οχυρώματα, σήκωσε ξαφνικά τη σφιγμένη του γροθιά κι άρχισε να φωνάζει δυνατά, σαν να έβριζε τους θεούς για την κακή τους συμπεριφορά. Καταριόταν, απειλούσε θυμωμένος, δάκρυα κυλούσαν στο πρόσωπό του, καθαρίζοντάς το. Το πλήθος παραμέρισε κι εκείνοι που έφταναν ανακατεύονταν με εκείνους που στέκονταν, όπως το βρόμικο νερό του ποταμού ανακατεύεται με το διάφανο της θάλασσας. Οι άνθρωποι δεν χωρούσαν πλέον ανάμεσα στους παγωμένους κύβους από μπετόν κι εκείνος που έφτασε πρώτος στεκόταν ήδη στο μέσο του πλήθους και ούρλιαζε κάτι για αδικία κι εκδίκηση, για το ότι παρέδωσαν την πόλη, την εγκατέλειψαν μαζί με όλους όσοι ζούσαν εκεί, την έδωσαν σε ξένα χέρια, δεν την υπερασπίστηκαν, υποχώρησαν, έσπασαν τον αποκλεισμό. Και καλά εκείνοι που ξέφυγαν, εκείνοι όμως που απέμειναν στους βομβαρδισμένους δρόμους τι θα κάνουν; Τι τους περιμένει; Ποιος θα τους βοηθήσει να φύγουν; Και γιατί φωνάζει με υψωμένη τη γροθιά του πως τα παράτησαν, το έβαλαν στα πόδια και πρόδωσαν την πόλη; Τι πράγματα είναι αυτά; Ποιος είναι υπεύθυνος; Ολέζα, φωνάζει, Ολέζα, ο συνάδελφός μου, δεν πρόλαβα καν να τον θάψω, να τον περιμαζέψω από το χιόνι, είναι εκεί, σωριασμένος, καμένος, δίπλα στο βενζινάδικο. Πώς τον άφησα έτσι; Ποιος θα τον φροντίσει τώρα; Ποιος; φώναζε και απειλούσε με τη γροθιά στο σύννεφο που φέρνει τη βροχή. Μέχρι τη στιγμή που κάποιος από εκείνους που έφτασαν αργότερα, περνώντας σκυφτός από μπροστά του, απλώς του φώναξε: Σκάσε, επιτέλους, και χωρίς εσένα είναι άθλια τα πράγματα. Εκείνη τη στιγμή άρχισαν να μιλούν όλοι μαζί: ο ένας ρωτούσε, ο άλλος απαντούσε, κάποιον τρίτο τον κουβαλούσαν κάπου για να ζεσταθεί, άλλους τους τύλιγαν με παλιές, καμένες κουβέρτες.